

A CISZTERCI REND MAGYARORSZÁGON ÉS KÖZÉP-EURÓPÁBAN

MÚVELŐDÉSTÖRTÉNETI MŰHELY
Rendtörténeti konferenciák 5

A CISZTERCI REND MAGYARORSZÁGON
ÉS KÖZÉP-EURÓPÁBAN

MŰVELŐDÉSTÖRTÉNETI MŰHELY
Rendtörténeti konferenciák 5.

A Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Bölcsészettudományi Kar
Történettudományi Intézet
Új- és Legújabbkori Történeti Tanszékének sorozata

Sorozatszerkesztő:
Őze Sándor

- 1/1–2. A ferences lelkiség hatása az újkori Közép-Európa történetére és kultúrájára
2. A magyar jezsuiták küldetése a kezdetektől napjainkig
3. A domonkos rend Magyarországon
- 4/1. Decus solitudinis. Pálos évszázadok
- 4/2. Der Paulinerorden. Geschichte – Geist – Kultur
5. A Ciszterci Rend Magyarországon és Közép-Európában

A CISZTERCI REND MAGYARORSZÁGON ÉS KÖZÉP-EURÓPÁBAN

Szerkesztette:
GUITMAN BARNABÁS

Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Bölcsészettudományi Kar
Piliscsaba, 2009

A Piliscsabán 2005. november 6-án és 7-én megtartott
tudományos konferencia tanulmányai

Kiadja:

Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Történettudományi Intézet
Bölcsészettudományi Kar

Felelős kiadó:

Nagy László dékán

Támogatta:

Ciszterci Rend Zirci Kongregációja

Az angol rezümék fordításait ellenőrizte:

Bogár Judit

© A kötet szerzői, szerkesztői, 2009

© Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Borító:

Szűz Mária, a ciszterciek pártfogója
(Wagmaister József, Zirci Apátsági Bazilika,
főhajó mennyezetfreskó, 1744-1748 között)

ISBN 978-963-9206-75-5

Készült:

Tradeorg Nyomda, Balatonfűzfő-gyártelep
Felelős vezető: Tóth Zoltán
Tipográfia: Kiss Csaba

TARTALOMJEGYZÉK

KILIÁN ISTVÁN: Előszó	9
-----------------------------	---

A CISZTERCI LELKISÉG MÚLTJA ÉS JELENE

BÁN Elizeus OCist: Mit jelent számomra a „ciszterci lelkiség”?	13
SZATHMÁRY Ágnes OCist: Monasztikus élet a ciszterci nővérek érdi Regina Mundi monostorában	18
HORVÁTH Olga OCist: Hogyan mutatkozott meg Isten hűsége a Ciszterci Nővérek Boldogasszony Házának fél évszázados élettörténetében?	26
ZAKAR Ferenc Polikárp OCist: A rendi konstitúció változásai	31

A CISZTERCIEK ÉS AZ IRODALOM

BERZEVICZY Klára: XV. századi német nyelvű, természettudományi témájú kézirat a bronnbachi apátságból (Taubertal, Németország)	39
KORONDI Ágnes: A Szent Bernát-i lelkiség a késő középkori magyar nyelvű kolostori kódexirodalom elmélkedéseinek tükrében	49
SZELESTEI N. László: Szent Bernát hatása a magyar irodalomra	69
MACZÁK Ibolya: Az igazság burkolatai. A laktációs csoda metaforáinak értelmezési lehetőségeiről	74
SZABÓ Péter: Jézus szenvedéskultusza. Szent Bernát nézeteinek recepciója a XVII. századi Magyarországon	80
MEDGYESY-SCHMIKLI Norbert: Ciszterci hivatkozású himnuszok Kájonai János <i>latin–magyar versgyűjteményében</i>	89
KILIÁN István: Ágoston Julián, a közélet katolikus költője	112

A CISZTERCI REND HATÁSA A MŰVÉSZETEKRE

VALTER Ilona: A középkori magyar ciszterci monostorok alaprajzi és építészeti sajátosságai	127
SZAKÁCS Béla Zsolt: Megjegyzések korai ciszterci templomaink szentélyformáihoz	146
SZERENCSES Róbert: A Ciszterci Rend kerengőépítkezései az első alapítások idejéből	162
BÉRCZI Bernát OCist: A középkori zirci apátság romjai és rekonstrukciója	172
LASZLOVSZKY József: Ciszterci vagy pálos? A Pomáz-Nagykovácsi-pusztán található középkori épületmaradványok azonosítása	191
VARGA Imre Kapisztrán OFM: „Novum formale monasterium”. A pilisi ciszterci műhely és a második esztergomi ferences kolostor és templom	209

SZILÁRDFY Zoltán: Szent Bernát és a Szűzanya Gottfried Bernhard Göz művészetében	218
URBACH Zsuzsa: Lactatio Sancti Bernardi. Az esztergomi Keresztény Múzeum egy reneszánsz képe	225
JERNYEI KISS János: A zirci ciszterci templom XVIII. századi liturgikus tere	238
LÉKAI-H. P. Jusztin OCist: A zirci apátsági templom restaurálása	249

A CISZTERCI REND SZEREPE A KÁRPÁT-MEDENCE ELMÚLT 800 ÉVÉBEN

Középkori kolostorok világa

DEÁK Viktória Hedvig OP: A Ciszterci Rend és a domonkosok kezdeti kapcsolatai Vajon a ciszterciek voltak-e az első domonkosok?	257
HERVAY Levente OCist: Ciszterciek a középkori Magyarországon	270
FERENCZI László: Észrevételek a topuszkói (toplicai) ciszterci apátság birtokstruktúrájával kapcsolatban	277

Ciszterciek újjáéledése

SIPTÁR Dániel: A ciszterciek XVII-XVIII. századi visszatérése Magyarországra . . .	293
BADÁL Ede Álmos OCist: A zirci apátság újjáélesztése a XVIII. században	317
FORGÓ András: Ciszterci előljárók és a XVIII. századi magyar országgyűlés	322
FÖLDEVÁRI Sándor: Az egri ciszterci gimnázium szerepe Kárpátalja szellemi életében a XVIII. században	344
GAPSKI, Henryk: A Ciszterci Rend közép-kelet-európai elterjedése az újkorban (XVI–XVIII. század). Állandóság és változás	355

A viharos XX. század

MOZSGAI József Tádé OCist: Ciszterci lelkészségek története Magyarországon	366
ERDŐS László: Emlékezés Hagyó-Kovács Gyulára, a zirci apátság előszállási jószágkormányzójára	376
SPANNENBERGER Norbert: Katolikus elitnevelés és rendi társadalompolitika. A <i>Foederatio Emericana</i> és a ciszterciek	381
CSESZKA Éva: Kassa László Lehel OCist és társa pere	395
SULYOK Ignác OCist: Ciszterciek Kunszentmártonban	408
SOÓS Viktor Attila: A szentgotthárdi ciszterci szerzetesek feloszlata 1950-ben . . .	419
MEZEY András: A ciszterciek az 1961-es üldözési hullám idején – egy persorozat és annak háttere	426
BARTUSZ-DOBOSI László: Sajtótörténeti áttekintés – különös tekintettel a Ciszterci Rend pécsi Nagy Lajos Gimnáziumának diáklapjaira	438

VÁRNAGY Elemér: Kühn Szaniszló pedagógiája diákszemmel – utólag	454
HETÉNY János: Endrédy Vendel apát és a ciszterciek, ahogy én megismertem őket	462
MÓSER Zoltán: Ha megérint egy álom. (Kiállításmegnyitó)	469
Személynévmutató	471
Helynévmutató	486

Alig telt el fél évezred a kereszténység korai történetében, amikor Itáliában is jelentkezett egy férfi, aki társaival élet-, ima- és munkaközösséget alapított. Ez a férfi a Nursiából származó Szent Benedek volt. Életük középpontjában a naponta többszöri imádság és a munka állt. Jelmondatukat jól ismerjük: Istent keresni imádságban és munkában!

Ebből a szerzetesközösségből vált ki Szent Róbert, Molesme apátja, aki 1098-ban alapította Cîteaux-t, a ciszterciek férfiágának első apátságát. 1113-ban a nemesi származású Clairvaux-i Szent Bernát több társával együtt jelentkezett, hogy Szent Benedek életeszményét szigorúbban megtartsák. Szent Bernát egyéniségének köszönhető, hogy a Ciszterci Rend nagyon hamar népszerűvé vált egész Európában, így Magyarországon is.

Jelen kötet célja a Rend közép-európai történetének sokoldalú feltárása, az alapítás korától kezdve egészen a közelmúlt hitvalló hőseinek bemutatásáig. Az egymásba kapcsolódó teológia-, irodalom-, művészet-, művelődés- és társadalomtörténeti tanulmányokból bepillantást nyerhet az olvasó mind- abba, amivel a ciszterci szerzetesek a térség lelkeségéhez, művelődéséhez, épített és tárgyi örökségéhez maradandó módon hozzájárultak, napjainkig hozzájárulnak.

A kiadvány részét képezi annak a sorozatnak, amelyet a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Karának Művelődéstörténeti Műhelye indított *Rendtörténeti Konferenciák* címmel 2002-ben. A kötet szerzői neves hazai és külföldi szakemberek, doktori iskolai hallgatók és tudós szerzetesek, akiknek a PPKE BTK Történettudományi Intézete és a Ciszterci Rend Zirci Kongregációja által Piliscsabán 2005. november 6-án és 7-én rendezett tudományos konferencián elhangzott előadásait most szerkesztett formában, gazdag képanyaggal bővítve veheti kézbe az olvasó.

ISBN 978 963 9206 75 5

